

MUNDARIJA

KIRISH.....3

I BOB. MILLIY XUSUSIYATLAR VA REALIYALARNING FANDA

O’RGANILISHI

- 1.1. Realiya va milliy xususiyat haqida tushuncha.....6
1.2. Milliy xususiyatlarning boshqa leksik birliklar orasidagi o’rni.....9
1.3. Milliy xususiyatlar va realiyalarni tasniflash muammolari.....13
 Birinchi bob bo’yicha xulosa.....18

II BOB. MILLIY XUSUSIYATLARNI TARJIMA QILISH

MUAMMOLARI

- 2.1. Milliy xususiyatlar va realiyalar tarjimasining o’rganilishi to’g’risida.....20
2.2. Milliy xususiyatlarni badiiy asarlarda tarjima qilish usullari.....23
2.3. Milliy xususiyatlarni ifodalovchi mentalitet, shevalar hamda
 yozuvchi uslubining badiiy tarjima­dagi o’rni.....28
 Ikkinchi bob bo’yicha xulosa.....34

III BOB. ALISHER NAVOIY ASARLARIDAGI MILLIY

XUSUSIYATLAR VA REALIYALARNI INGILIZ TILIGA

TARJIMA QILISH MUAMMOLARI

- 3.1. Alisher Navoiy asarlaridagi milliy xususiyatlarni tarjima qilish muammolari
 hamda kasb nomlarining tarjimasini.....36
3.2. “Lison ut-tayr” asaridagi tasavvuf atamaları tarjimasini masalalari55
3.3. “Lison ut-tayr” asaridagi nomlar, ismlar va mifologik atamalar tarjimasini... 60
 Uchinchi bob bo’yicha xulosa.....65

XULOSA.....67

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI.....69

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi taraqqiyotida ta'lim ustivor yo'nalish hisoblanadi. Mamlakatimiz taraqqiyotida Ta'lim To'g'risidagi Qonuni va Kadrlar Tayyorlash milliy dasturi o'ziga xos o'rin egallaydi. Keyingi yillarda chet tillari va ularni o'rganishga har qachongidan ham jiddiyroq yondashilmoqda.

Ayniqsa, bu borada muhtaram birinchi prezidentimiz Islom Karimovning "Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida" 2012-yil 10-dekabrda PQ-1875-sonli qarori alohida ahamiyat kasb etadi, ushbu qarorni yanada takomillashtirish chet tillarini o'rganish imkonini yanada kengaytirishni ta'minlash, nodavlat ta'lim muassasalarining chet tillarni o'qitish sohasidagi faoliyatini litsenziyalash tartibini soddalashtirish maqsadida Vazirlar Mahkamasi qarori e'lon qilindi.

Yuqoridagi qarorlar tufayli chet tillarni o'rganish sohasida, xususan, tarjimashunoslikda ko'pgina yutuqlarga erishildi. Tarjima ijodiy ish, tarjimashunoslik umumfilologik fan. Mazkur soha chet tillar yo'nalishlari o'quv reja va dasturlarida mustahkam o'rin olgan. Tarjima til bilishda, til o'rganish va o'rgatishda, o'zga xalqlarning o'ziga xos xususiyatlarini bilish va o'zlashtirishda, qolaversa o'z madaniyatimizni xorijda targ'ib qilishda muhim rol o'ynaydi.

Mavzuning dolzarbligi. Tarjimada milliy koloritning eng muhim jihatini ifodalaydigan realiyalar hamda boshqa milliy birliklarni tarjima qilish muammolari alohida dolzarb ahamiyatga ega. Xususan, badiiy asarlardagi milliy xususiyatlarni xorijiy tillarga, jumladan o'zbek tilidan ingliz tiliga o'girish ehtiyoji mazkur mavzuning dolzarbligini belgilaydi.

Mavzuning o'rganilganlik darajasi. Tarjimashunoslikda milliy xususiyatlar va ularni bir tildan boshqasiga tarjima qilish xususiyatlari borasida bir qator tadqiqotlar yaratilgan.

Jumladan milliy birlik va realiyalarni tilshunoslik asnosida o'rgangan va ilmiy ta'riflar bergan Axmanova O.S, mamlakatshunoslik asnosida o'rgangan rus olimlaridan Komissarov, Vazsburd V.M, madaniyatshunoslik nuqtai nazaridan tadqiq etgan Vereshagin va Kostomarovlar, realiya-frazeologizmlarni Kunin A.V,

shuningdek, realiyalarni amerikanizmlar sirasida o'rganish ham qiziqarli tadqiqotlardan hisoblanadi. Bundan tashqari o'zbek olimlari - Salomov G', Rahimov G' lar o'zlarining milliy xususiyatlar va birliklar ustida olib borgan tadqiqotlari bilan tarjimashunoslik rivoji uchun katta hissa qo'shishgan.

Tarjimashunoslik nuqtai nazaridan ilmiy tahlil etilgan bolgar olimlari Vlixov, Florin S. ning kitobi alohida ahamiyatga egadir. Rus olimlaridan Chernov V.G. ning ishlari bu asarlarda milliy xususiyatlarni rus tilidan ingliz tiliga o'girish masalasi atroflicha tadqiq qilinganligi bilan e'tiborli.

Milliy xususiyatlarni boshqa tushunchalardan farqli tomonlarini aniqlash borasida bevosita rus olimi Sapogova L.I. ning ishlari e'tiborga loyiq, shuningdek, milliy xususiyatlarni ruschadan fransuz tiliga tarjima qilish borasida ham muayyan ishlar mavjudki, O'zbek tarjimashunoslaridan G'. Salomov, N. Komilov va R. Fayzullayevalarning ishlarida bularga muayyan darajada munosabat bildirilgan.

Ularda milliy xususiyatlarning boshqa terminlardan farqi, tillardagi realiyalarning tematik xususiyatlari hamda o'zga tillarga tarjima qilish muammolari o'rganilgan.

Tadqiqot ishining maqsad va vazifalari. Tadqiqot ishining asosiy maqsadi tarjimashunoslikda muhim bo'lgan milliy xususiyatlarni o'zbek tilidan ingliz tiliga tarjima qilish muammolariga oydinlik kiritish, realiya va milliylikni ifoda etuvchi birliklarning boshqa turdosh terminlardan farqini aniqlash, ularning tarjima usullari xususiyatlarini badiiy asarlarda ilmiy tadqiq etishdan iborat. Ushbu maqsadni amalga oshirish uchun quyidagi vazifalar belgilangan:

- Milliy xususiyatlar va realiya haqida tushunchaga oydinlik kiritish;
- Milliy xususiyatlarni tasniflash muammolarini tahlil etish;
- Milliy xususiyatlarni tarjima qilish muammolariga oydinlik kiritish;
- Milliy xususiyatlarni tarjima qilish usullarini aniqlash.

Tadqiqot ishining ob'ekti va predmeti. Tadqiqot ishimizning obyeksi milliy birliklar va ularning tarjimasiga bag'ishlangan jahon, rus va o'zbek olimlarining tadqiqotlaridan iborat. Uning predmeti milliy xususiyatlar aks etgan turli badiiy asarlar hamda kitoblar.

Tadqiqot ishida qo'llanilgan uslublar. Tadqiqot ishimizda Alisher Navoiyning katta hajmli Lison ut-tayr asarini ilmiy tadqiq qilishga urundik, shu bois ham milliy xususiyatlar tarjimasida foydalaniladigan hamma usullar – transliteratsiya, transkripsiya, kalkalash, izohlash yo'li bilan tarjima qilish va boshqalardan keng foydalanildik.

Tadqiqotning natijalari. Bu tadqiqot ishimiz orqali milliy koloritli so'zlarni qay usullardan foydalangan holda tarjima qilsak ko'proq samaradorlikka erisha olamiz degan savolga javob qidirdik va ularga qisman javob topdik.

Tadqiqot ishining nazariy va amaliy ahamiyati. Tadqiqot ishimizda jahon tarjimashunosligida realiya termini va milliy xususiyatlarga berilgan turli munosabatlarning umumlashtirilganligi va muayyanlashtirilganligi, o'zbek adabiyoti namunalaridagi milliy xususiyatlar muayyan asar misolida mavzuiy guruhlarga ajratilganligi hamda milliy xususiyatlarni o'zbek tilidan ingliz tiliga tarjima qilish usullarini ko'rsatib berilganligi uning nazariy ahamiyatini belgilaydi. Ana shu tavsiya va xulosalardan amaliy tarjimachilikda hamda ta'limning turli bosqichlaridagi ingliz tili darslari hamda referat, kurs ishi, malakaviy ishlar va magistrlik dissertatsiyalari yozishda foydalanish mumkinligi uning amaliy ahamiyati ko'lamini ko'rsatadi.

Tadqiqotning ilmiy metodologik asoslari. Milliy xususiyatlarni tarjima hamda tahlil qilishda turli olimlarning, jumladan, rus, ingliz, bolgar, fransuz va o'zbek olimlarining fikrlari hamda nuqtayi-nazarlari to'g'ri tushunilgan holda tadqiq usullari, xususan, transliteratsiya, transkripsiya, so'zma so'z tarjima, izoh keltirish orqali tarjima qilish hamda boshqa usullardan foydalaniladi.

Tadqiqot ishi tuzulishi. Mazkur tadqiqot ishimiz 3 bob, xulosa hamda foydalanilgan adabiyotlar ro'yxatidan iborat, har bir bob so'ngida xulosa va eng so'ngida umumiy xulosa keltirilgan.

I BOB

MILLIY XUSUSIYATLAR VA REALIYALARNING FANDA O'RGANILISHI

1.1 Realiya va milliy xususiyat haqida tushuncha

Realiya soʻzi lotincha “*realia*” soʻzidan olingan boʻlib, ashyoviy, haqiqiy degan maʼnolarni anglatadi. Lingvistik atamalar lugʻatida unga quyidagicha taʼrif beriladi: “Borliqdagi ashyoviy madaniyat natijasi, mumtoz grammatikada esa, muayyan mamlakatning davlat qurulishi, muayyan xalqning tarixi va madaniyatini ifodalovchi soʻzlar, muayyan tilda muloqot qilish xususiyatlarini ifodalovchi lingvistik birlik” [11, 381 b.] deyiladi.

Realiyalarning muayyan koloritni aks ettirish xususiyatlari toʻgʻrisida XX asrning 50-yillarida tilshunoslar bahs yurita boshladilar. Bu borada bir toʻxtamga kelish ancha murakkab kechdi. Buning asosiy sababi, oʻsha bahs yuritayotgan tadqiqotchilarning ishlarida mazkur masalaning haqiqiy mohiyati diqqat markazda boʻlgan emas. Mavjud ilmiy tadqiqotlarni tahlil qilish natijasida realiyalarga baho berish borasida ikki xil qarash borligini koʻrish mumkin. U ham boʻlsa:

- tarjima nuqtai nazaridan qarash;
- mamlakatshunoslik asnosida yondashish.

Ayrim olimlar realiyaga taʼrif berishda toʻliq boʻlmagan yoki mavhum xulosalarni aytadilar. Mazkur til birliklarining faqat bir tomonigina yoritib beriladi xolos. Shu bois mazkur tushunchaga munosabat bildirishda avvalgi taʼriflarni bir koʻzdan kechirish kerak boʻladi. Jumladan, M. L. Vaysburd realiyaga mamlakatshunoslik asnosida yondoshadi va bu haqida quyidagi fikrlarni aytadi:

“Bu muayyan mamlakat ijtimoiy va madaniy hayoti voqealari, ijtimoiy korxonalar yoki tashkilotlarning nomlari, kundalik buyum nomlari, tarixiy shaxslar nomlari va yana boshqa koʻplab narsalar nomlaridan iborat” [8, 98 b.]. Ushbu fikr realiya masalasini yanada jiddiyroq oʻylab koʻrishga daʼvat etadi. Bunda uning lingvistik terminologiya sifatida koʻrinishini aniqlab olish zarurati bor.

Rus olimasi L.N. Sobolevaning fikriga koʻra, “realiyalar – maxsus xususiyatga ega boʻlgan, bir tilda va boshqa mamlakatlardagi tillar muhitida

boshqa ekvivalentlari bo'lmagan milliy so'z va so'z birikmalaridir". Ammo bunday qarashda mamlakat hayotidagi turli o'zgarishlar, taraqqiyot bosqichlari bo'lishi hamda bir mamlakatda keng tarqalgan narsa, boshqasida unday bo'lmasligini, shuningdek, bunday hil so'zlarning tillararo bir-biriga o'tib turishi mumkinligie'tibordan qochirilgan. Bunga misol tariqasida sobiq ittifoq davrida paydo bo'lgan "спутник" so'zini keltirish mumkin. Bu so'z aslida sobiq ittifoq davrida paydo bo'lgan. Chunki dunyo bo'yicha ilk bor aynan shu davlatda mazkur ish amalga oshirilgan. Muayyan so'zning realiya tarzida paydo bo'lishi, avvalo, o'sha realiya yaratilgan hudud, mamlakat, millat, elat bilan bog'liq bo'lishini ham nazardan qochirmaslik lozim. O'sha narsaning ma'lum ahamiyat kasb etishi bilan u boshqa mamlakatlarga, balki dunyo bo'ylab tarqalib ketishi ham mumkin. Taniqli tarjimashunos olim V.M.Rosselsning ta'kidlashicha, "Realialar – tarjima qilinayotgan tilga kirib kelgan va asliyat tilida muayyan milliy, mahalliy narsa va predmet yoki tushunchalarning nomini ifodalaydigan so'zlardir".

"Adabiyotshunoslik terminlarining qisqacha entsiklopedik lug'ati"da realialarga anchagina batafsil izoh berilgan: "Realialar – u yoki bu xalqning tarixi, madaniyati, maishiy hayoti yoki yashash davriga xos predmet, tushuncha va voqea-hodisalarni ifodalovchi xos so'zlardir. Realialar so'z birikmalari, frazeologizm, maqol, matal ham bo'lishi mumkin".

Lingvistik tarjimashunoslikning yirik nazariyotchilaridan biri bo'lgan L. S. Barxudarov realialarga bir qadar muxtasar ta'rif bergan: "Realialar – shunday so'zlarki, ular boshqa tilda gaplashuvchi xalqlarning tillarida, amaliy hayotlarida mavjud bo'lmagan leksik birliklardir" [6, 95 b.].

A.V.Fyodorov ushbu ta'rifga tanqidiy qaraydi. Uning fikricha, "Realialar faqat so'zlar emas, balki muayyan xalqning hayotidagi narsa, predmet va voqea-hodisalarning nomini ifodalovchi so'z va so'z birikmalaridir". Ushbu olim realialar haqida emas, balki real hayotda mavjud narsalarning nomlari haqida gapirishni tavsiya etadi. Shuningdek N.Gak ham so'z-reatialar to'g'risida gapirishni ma'qul ko'radi [29, 205 b.].

Realialarni to'g'ri tushunishda nafaqat unga berilgan ta'rif, balki ushbu so'zning boshqa terminlar bilan aloqasida ham tafovutlar borligi ko'zga tashlanadi. Yana bir rus olimasi L. I. Sapogovaning fikricha, "realiya-so'zlar deganda tilga o'zlashtirilgan so'zlarning bir turi bo'lib, ular chet tilidagi maishiy va mahalliy narsalarning nomlarini ifodalovchi maxsus so'zlar bilan maksimal darajada ohangdoshlikka ega bo'ladilar". Ammo o'zlashtirma so'zlar, asosan, lug'atlarda aks ettiriladi. Demak, ular mazkur tilning lug'at xazinasini tarkibiy qismi hisoblanadi. Realialar ham ko'p marotaba qo'llanaverilganidan keyin muayyan til lug'atlaridan joy oladilar. Ammo ular orasida faqat maxsus sohalarda, jumladan, matbuotda qo'llaniladiganlari ham bo'lib, ular lug'atlarga kiritilmagan. Shu sababdan bunday realialarni o'zlashgan so'zlar sirasiga faqat mustasno tarzida kiritib bo'ladi. Ayni paytda har qanday realiyaga izoh va tavsif berib bo'lmaydi. Bu jarayon realialarni tarjimada qanday usul bilan tarjima qilishiga bog'liqdir. Realialar to'g'risida haqiqatga yaqin ta'rifni S. Vlixova va S. Florinlar berganlar. Unga ko'ra: "Realialar – muayyan bir xalqning hayoti, turmushi, urf-odatlarini, madaniyati, ijtimoiy taraqqiyotiga oid narsa, predmet, voqea-hodisalarni ifodalovchi so'z va so'z birikmalari bo'lib, ular milliy va davriy xususiyatga egadirlar" [11, 48 b.].

Realialarning muhim xususiyati ular ifodalaydigan predmetning mohiyatidan kelib chiqadi. Muayyan xalqning turli tarixiy davrlardagi hayot tarzi, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti realialarning mohiyatiga albatta o'z ta'sirini ko'rsatadi. Ana shuning uchun ham realialar to'g'risida gapirganda, albatta, milliy o'ziga xoslik va tarixiy kolorit masalasini chetlab o'tib bo'lmaydi. Chunki realialar har qanday holatlarda ham bir vaqtning o'zida milliy va tarixiy bo'yoqqa ega bo'ladilar. Bu esa ularga alohida munosabatda bo'lishlikni talab qiladi.

Realialar haqida gapirganda "kolorit" tushunchasiga ham oydinlik kiritish kerak bo'ladi. Kolorit – biror narsa yoki voqea-hodisa (davri yoki hudud) ning o'ziga xos xususiyatlari majmuidir. Shu bois u muayyan xalqqagina xoslik alomatlarini o'zida mujassamlashtiradi. Bu jihat, o'z-o'zidan muayyan tarixiy davrda sodir bo'ladi [3, 21 b.].

Realiyalarga esa davriy kolorit ham xosdir. Realiyalar lisoniy hodisa, lisoniy boylik sifatida ham muayyan jamiyatning taraxiy taraqqiyotida o'ziga xos rol o'ynaydilar va jamiyatdagi o'zgarishlarga o'z ta'sirlarini ko'rsatadilar. Ular orasida realiya-neologizm, arxaizm, istorizmlarni uchratishimiz mumkin. Neologizmlar hozirgi zamonda paydo bo'lgan yangi leksik birliklardir. Istoriizmlar esa o'lgan realiyalardir. Realiyalar sirasiga yana iqtibos (tsitata) larni, qanotli so'zlarni hamda aforistik xarakterga ega bo'lgan hikmatlarni, turli ko'rinishdagi murojaatlarni ham kiritish mumkin. Shu o'rinda ta'kidlash kerakki, realiyalarning eng ko'p qismi otlardan iborat bo'ladi. Aytish kerakki, realiyalar orasida fe'llashgan otlar uchramaydi, chunki ularda harakat alomati ko'zga tashlanmaydi. Ammo ular orasida otlashgan sifatlar bor. Masalan, rus tilida *вершовой, аршенный, саженный, копеечный, рублевый*. O'zbek tilida *zig'ircha, arshin, bir mirlik, so'mlik* kabilar. Ular aslida ot realiyalardan kelib chiqqan. Bular shunday realiyalarki, ularning ham boshqa tillarda aynan ekvivalentlari bo'lmaydi. Bu sifatlar o'z va ko'chma ma'nolarda ham qo'llanishlari mumkin [3, 44 b.].

Yuqoridagilardan realiyalar deganda boshqa xalqqa yot bo'lgan va muayyan xalqning maishiy hayoti, madaniyati, ijtimoiy turmushi va tarixiy taraqqiyotigagina taalluqli bo'lgan so'zlar va so'z birikmalari tushuniladi. Demak ular milliy va tarixiy koloritni o'zlarida mujassamlashtirgan bo'ladilar.

1.2. Milliy xususiyatlarning boshqa leksik birliklar orasidagi o'rni

Milliy xususiyat va realiya tushunchasini aniqlashtirish uchun S.Vlaxov va S.Florinlar terminlarga murojaat qilishni tavsiya etadilar. Terminlar - lingvistikada realiyalardan farqli ravishda boshqa maqsadlarda qo'llaniladi. Ayni paytda ular milliy xususiyatlar tushunchasiga yaqin turadilar. Rus tilidagi ilmiy adabiyotlarda quyidagi terminlarni uchratamiz: «*без эквивалентная лексика*», «*локализми*», «*этнограмми*», «*коннотативные слова*», «*пробели*», «*бытовые слова*». Milliy xususiyatni ifodalovchi eng yorqin birlik bu realiyalardir. shu bois ham milliy xususiyatlar va boshqa leksik birliklar orasidagi farq va noo'xshash tomonlarni

topish va aniqlash uchun realiyalardan foydalanish maqsadga muvofiqdir, bunda realiyalarni boshqa birliklardan aynan nima farqlab turishini konkretlashtirib olish lozim.

Realiya va Lokalizm. “Lokalizm” terminiga kelsak, unga yaqin bo’lgan “maishiy so’z”, “etnografizm”lardir. Chunki bu terminlarning bir-biriga juda yaqinligi bor. Ayni paytda lokalizmlar stilistik jihatdan realiyalarga juda yaqin turadilar. “Lokalizimlar shunday so’z va so’z birikmalariki, ular adabiyotlarda aniq ko’rsatib bo’lmaydigan muayyan hudud bilan chegaralanadilar” [17, 44 b.].

Bizningcha, lokalizmlarga semantik jihatdan qaralganda realiyalarga juda ham yaqinlik tomonlari bor. Chunki, ana shu “mahalliylik” tushunchasi va ular angalatadigan predmetlar aynan realiyalarga ham taalluqlidir. Ammo biz realiyalarni yanada kengroq tushuncha sifatida qo’llaymiz.

Realiya va konnotatsiya. Konnotatsiyalar – so’z va so’z birikmalarining qo’shimcha emotsional-ekspressiv ma’nolaridan iborat bo’lib, ularning semantik-uslubiy ottenkalari mavjud bo’ladi [11, 222 b.]. Ana shu ma’noda tushunilganda realiyalar ham narsalarning konnotativ ma’nolarini ifodalaydilar.

Realiyalarning muqobilsiz leksika doirasidagi o’rni. S Vlaxovning fikriga ko’ra muqobilsiz leksika o’zining mazmun-mohiyatiga ko’ra anchagina keng qamrovli hisoblanadi. Muqobilsiz leksika shunday tushunchaki, uning muqobillari tarjima tillarida bo’lmaydi [11, 44 b.]. Muqobilsiz leksika realiya tushunchasidan kengroq ma’noda qo’llaniladi. Yanada aniqroq gapirganda, realiya - muqobilsiz leksika tarkibiga kiradi. Muqobilsiz leksika rus tilida «*безэквивалентная лексика*» deb yuritiladi. Realiyalar, aslida lingvistik hodisa bo’lmasligi mumkin. Ammo muqobilsiz leksika o’z nomi bilan – leksika, ya’ni tilga albatta aloqador hisoblanadi. Muqobilsiz leksika masalasi ham hech bo’lmaganda ikki til aro qiyosda ko’zga tashlanadi. Ayni paytda shuni ham bilish lozimki, bir juft tilda muqobilsiz bo’lgan leksika boshqa tillar juftligida qiyoslanganda muqobilsiz bo’lmasligi ham mumkin. Demak, har bir tilni boshqa til bilan qiyoslaganda uning aynan qasi til bilan qiyoslanishi muhim ahamiyatga ega

bo'ladi. Muqobilsizlik ham aynan ana shu o'rinda ko'zga tashlanadi. Bu jihat o'z navbatida ana shu tillararo lug'atlarda ham turlicha aks ettiriladi.

Realiya va termin. Bir qaraganda realiya terminlarga juda yaqin turadi. Terminlar aniq belgilangan muayyan predmet, hodisaning birgina ma'noda kelishini ifodalaydi. Terminlarning sinonimlari bo'lmaydi. Ular ko'pincha chet tilidan kirib kelgan so'z yoki so'z birikmalari bo'ladilar. Ular tarixan chegaralangan bo'ladi. Ammo ana shu jihatlarning ko'pchiligi realiyalarga ham daxldor. Biroq realiyalar leksik jihatdan chegaralanmagan bo'ladilar. Bir qator leksik birliklar mavjudki, ularni bir paytning o'zida ham realiyalarga, ham terminlarga mansub deyish mumkin. Ayrim tilshunoslar o'z tadqiqotlarida hatto "termin-realiya" tushunchasini ham ishlatishgan. Lekin bu ikki tushunchani bir-biri bilan aralashtirib yuborish yaramaydi. Chunki, terminlarning tarjima tilida aniq ekvivalentlari bo'ladi. Realialar muqobilsiz leksika tarkibiga kiradi. Ammo terminlar bunday emas.

Bundan tashqari, terminlar milliy koloritga ega bo'lmay, maxsus fan tushunchalarini ifodalaydilar. Realialar ko'pincha badiiy adabiyotda va gazeta publitsistikasida qo'llaniladi. Realialar faqatgina ilmiy matnlarda qo'llanilganlaridagina termin vazifasida kelishlari mumkin. Realialar ularni yaratgan xalq tiliga mansub bo'ladilar. Terminlar esa butun insoniyat mulki hisoblanadi. Realialar turli axborot vositalari, adabiy-badiiy asarlar vositasida notanish xalq hayotiga kirib kelishlari mumkin. Realialar o'zlashgan so'zlar sifatida boshqa xalqlarning urf-odatlarini, madaniyati va turmushiga kirib ketishlari kuzatiladi. Realialar boshqa xalqlar turmush tarzida mustahkam o'rin egallab, terminlar kabi keng qo'llanilishi holatlari ham kuzatiladi. Ammo shunday taqdirda ham ularni terminlardan farqlash mumkin. Chunki ular milliy va tarixiy koloritga ega bo'ladilar.

Terminlarni sun'iy yaratsa bo'ladi. Biroq realialarni faqatgina muayyan xalq o'z taraqqiyot darajasi davomida yaratadi. Realialar xalqning dunyoqarashiga ham bog'liq holda paydo bo'ladi. G.V.Chernovning fikriga ko'ra, realialarning muhim xususiyati, ularning ommabopligi, ko'pchilik tomonidan

ishlatilishi, asliyat tilidagi ko'pchilikka ma'lumligi yoki aksincha tarjima tili o'quvchilariga notanishligi bilan xarakterlanadi. S.Vlaxov va S.Florinlar o'zlarining «*Heneperevodumoevnepevode*» (“*Tarjimida tarjima bo'lmashlik*”) nomli kitoblarida bu masalani oydinlashtiradigan fikr aytadilar. Unga ko'ra urug', qabila va o'simliklar guruhiga kiruvchi nomlar terminlarga yaqin keladilar. Ammo ular qachonki uzluksiz holatga kelganlaridagina shunday bo'lishlari mumkin. Masalan, “*mullukurumba*” realiya bo'ladigan bo'lsa, “*fransuzlar*” ham shunday bo'lishi kerak yoki etnik birliklarning boshqalari haqida ham shunday deyish mumkin. Shu sababli realiyalar bilan terminlar o'rtasidagi chegarani ishonchli deb bo'lmaydi. Shu bois termin bilan realiyalar chegarasi o'rtasida buzulishlar bo'lib turadi va ularni farqlashda milliy, mahalliy va davriy bo'yoqlarga ahamiyat berilsa, masala tezroq va osonroq yechilishi mumkin. Bu o'rinda kontekstni ham nazardan soqit qilib bo'lmaydi [15, 52 b.].

Tadqiqochi M.L.Vaysburd realiyalar muayyan tilning o'zida qo'llanilganda ularni o'zlashma so'zlar tarkibiga kiritadi. Bu o'rinda ularning bir marotaba qo'llanilishi o'zlashma so'zlar sifatida qo'llanilishiga asos bo'lishi mumkin [8, 42 b.]. Ammo bunday qarashni butunlay to'g'ri deb ham bo'lmaydi. Shu bois ham o'zlashma so'zlar masalasiga kengroq to'xtalish zarurati bor. Realialarning o'zlashma so'zlarga yaqinligi bor. Boshqacha aytganda, boshqa tillardan o'zlashma realiyalar ham mavjud. Ular turli yo'llar bilan paydo bo'ladi. Masalan, o'zga muhit, yurtga ular uchun noma'lum, notanish bo'lgan narsa, masalan, jinsi shim olib kiriladi, boshqa holatlarda esa uning ko'chma ma'nosi yoki o'sha narsa bajaradigan xususiyatning bir qismigina kirib keladi va turli maqsadlarda foydalana boshlanadi. Bunga *gratte – ciel – небоскрѣб- osmono'par* ni misol sifatida keltirish mumkin. Chetdan kirib kelgan *reket, putch yoki software* (angl)–*logiciel* (fr.) kabi realiyalar haqida ham shunday deyish mumkin.

Tilshunoslarning aytishlaricha, realiyalar o'zga tilga kirib, bir muddat foydalanilgandan so'ng o'sha tilning lug'atiga kiradilar, asta-sekinlik bilan realiyalik xususiyatini yo'qotadilar. Aytish kerakki, realiyalar o'z maqomini tugatishi uchun boshqa shunga yaqin bo'lgan so'zlardan farqlanib turishi kerak.

Jumladan, o'zining milliy yoki davriy koloritini. Bunday xususiyatni internatsional (baynamilal) realiyalarga nisbatan qo'llash to'g'ri bo'ladi. Masalan, pul birliklari, taomlar yoki davlat tuzulishi bilan bog'liq so'zlar. Ammo ular o'zlashma so'zlar ko'rinishiga o'tsalar-da, o'zlarining milliy o'ziga xosligini yo'qotmaydilar. Jumladan, nemislarning *markasi*, amerikaliklarning *dollari* yoki Yevropa Ittifoqining *yevrosi* o'zlarining koloritini, ishlab chiqarilgan yurti milliy xususiyatlarini yo'qotmasdan ham butun dunyo bo'ylab yuradilar. Chunki biz doimo dollar Aqsh niki ekanligini bilamiz. Sobiq ittifoq parchalanib ketganidan keyin "*broker*", "*menejer*"kabi so'zlar keng miqyosda kirib kela boshladi. Biz baribir ularda G'arb koloriti borligini bilamiz.

Realiya va ismlar. Bu kategoriyadagi so'zlarning o'xshash tomonlari ko'p. Ayrim olimlar (V. S. Vinogradov, M. L. Vaysburd) ismlarni realiyalar qatoriga kiritadilar. S. Vlixov, S. Florinlar esa, ismlarni muqobilsiz leksika sirasiga mansub deyishadi. Ayrim mutaxassislar bayramlar, ertak mavjudotlari ham realiya, ham ism bo'lishi mumkin deyidilar. Ular mazkur sohadagi so'zlarning orfografik ko'rinishiga asoslanib u yoki bu guruhga mansub bo'lishi mumkinligini ta'kidlashadi. Masalan, ruslarning «*дедомроз*» ini ismlar qatoriga kiritish maqsadga muvofiq. Ayni paytda uni realiya tarzida ham tushunish mumkin. Ammo bu so'z turli lug'atlarda xar hil talqin qilingan. Biz esa, ularni realiyalar qatoriga kiritish to'g'ri deb hisoblaymiz.

1.3. Milliy xususiyatlar va realiyalarni tasniflash muammolari

Hozirda tadqiqotchilar u yoki bu manba va muammolarga asoslanib, milliy xususiyatlarni tasniflashni turli ko'rinishlarini taklif etmoqdalar. E.M. Vereshagin va V.G. Kostomarovlar rus tilidagi materiallar asosida milliy-madaniy jihatlarni yetti guruhga mansub bo'lgan so'zlarning semantik xususiyatlari bo'yicha taklif beradilar [9, 60-64 bb.]:

1. Rossiya ijtimoiy hayotida oktyabr to'ntarishidan keyin paydo bo'lgan sovetizmlar (*Верховный совет, депутат*);

2. Sobiq sovet davrida paydo bo'lgan va ana shu sovetizmlarga yaqin bo'lgan so'zlar: *парккультуры, субботник, загс, зачетка*;

3. An'anaviy maishiy hayotda paydo bo'lgan so'zlar: *щи, бублик, валенки, гармошка*;

4. Muayyan tarixiy davrda paydo bo'lgan va o'sha davrgagina xoslik kasb etadigan istorizmlar: *сажен, фут, верста, кафтан, уезд*;

5. Leksik-frazeologik birikmalar: *бит челом, узнать всю подноготную*;

6. Folklordan olinganso'zlar: *чудо-юудо; жар-птица, домовой*;

7. Rus tiliga boshqa tillardan (ko'proq turkey tillardan) kirib kelgan so'zlar: *майга, базар, аркан, халат, изюм, плов*.

E.M. Vereshagin va V.G. Kostomarovlarning yuqoridagi takliflari asosida davriy xususiyat va o'sha davrdagi ijtimoiy-siyosiy tuzum muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan milliy so'zlar muqobilsiz leksikaning o'ziga xos tarkibiy qismi ekanligi namoyon bo'ladi. Taniqli tarjimashunos L.S. Barxudarov muqobilsiz leksikaning quyidagi kategoriyalari borligini ta'kidlaydi:

1. Boshqa tillarda bo'lmagan *ismlar, geografik nomlar, korxonatashkilotlarning nomlari, gazetalarning nomlari*.

2. Boshqa tillarda gaplashuvchi xalqlarning kundalik hayotida bo'lmagan predmet, tushuncha va holatlarni ifodalovchi realiya-so'zlar.

3. Tasodif tufayli boshqa tilning lug'at xazinasini ekvivalenti bo'lmagan lakunlar [6, 94 b.].

Milliy xususiyatlar tasnifi bo'yicha nisbatan mufassal variantni S.Vlaxov va S.Florinlar berishgan. Quyida ularning tadqiqotlarida bu haqida berilgan fikrlarni keltiramiz. Ular realiyalarning dastlab ashyoviy bo'linishiga e'tibor qaratadilar.

I. Ash'yoviybo'linish.

A. Geografik realiyalar:

1. Geografik ob'ektlarning nomlari, jumladan meteorologiya ham;

1.1. Inson faoliyati bilan bog'liq bo'lgan geografik ob'ektlar nomlari;

B. Etnografik realiyalar:

1. Maishiy hayotda:

- a) ovqat va ichimliklar;
- b) kiyim-kechak;
- v) uy-joy, mebel, idish-tovoq;

2. Mehnat:

- a) mehnat qiluvchilar;
- b) mehnat qurollari;

Madaniyat va san'at:

- a) musiqa va raqs;
- b) musiqa asboblari;

Urf-odatlar;

- v) bayramlar, o'yinlar;
- d) mifologiya;
- g) irim-sirim va unga sig'inuvchilar;

2. Etnik ob'ektlar:

- a) etnonimlar;
- b) laqab, taxalluslar;

4. Ijtimoiy – siyosiy realiyalar.

1. Ma'muriy-hududiy tuzulish:

- a) Ma'muriy-hududiy birliklar;
- b) Aholi yashash joylari;
- v) Aholi yashash joylarining qismlari;

A. Bir til doirasida:

1. O'z realiyalar – mazkur til lug'at xazinasi tarkibiy qismi sifatida:

- a) Muayan xalqqa, millatgagina tegishli bo'lib, boshqa mamlakatlarga notanish bo'lgan – milliy realiyalar;
- b) Muayyan millat yoki xalqning faqat bir qismi, hududiy lahjasiga yoki kichikroq elatiga, urug'iga mansub bo'lgan lokal (kichikhududiy) realiyalar;
- v) Faqatgina birgina shahar yoki qishloqqagina xos bo'lgan va ularninggina ijtimoiy va madaniy xususiyatini ifodalaydigan mikrolokal realiyalar;

2. Notanish realiyalar – o'zlashma so'zlar yohud boshqa tillardan transkripsiya qilingan realiyalar:

a) Internatsional (baynalmilal) realiyalar – ko'pchilik tillarning leksikasida mavjud va muayyan lug'atlarga ham kiritilgan. Ular odatda o'zlarining milliy bo'yoqlarini saqlab turadilar;

b) Hududiy – bir hudud, mamlakat chegarasidan chiqib, bir necha mamlakatlarga tarqab ketgan (qo'shni mamlakatlarga bo'lishi shart emas) realiyalar. Ular bir necha xalqlarning ham lug'at xazinasidan o'rin olib ulgurganlar;

v) Bir juft tillar doirasidagi realiyalar – tarjima nuqtai nazaridan qaraganda:

1. Tashqi realiyalar – har ikki tilga ham bir xil ravishda yot bo'lgan;

2. Ichki realiyalar – har ikki tilning birigagina taalluqli bo'lgan va ikkinchisiga yot bo'lgan;

3. Bu yerda shuni ta'kidlash lozimki, realiyalarni iturli qismlarga bo'lish nisbiy hisoblanish hollari nazarda tutiladi.

Davriybo'linish

A. Zamonaviy

B. Tarixiy

1. Tanish (lug'atdagi);

2. Notanish (lug'atdan tashqarida);

Realiyalarni davriy jihatdan zamonaviy (modadagi) va tarixiy realiyalarga bo'lish mumkin. Zamonaviy (modadagi) realiyalar epizodik xarakterga ega bo'lib, birdaniga keng ommaning e'tiborini o'ziga tortadi, ayniqsa, yoshlarni. Ammo tez orada unutiladi. Epizodik realiyalar lug'atdan tashqari realiyalardir. Asar mualliflari yoki tarjimonlar ularni turli kontekst taqazosi bilan matnlarga bir yoki bir necha marotaba kiritadilar. Bir so'z bilan aytganda epizodik realiyalar tildan mustahkam o'rin egallamaydilar. Bolgar olimlari S.Vlaxov va S.Florinlarning realiyalarga bergan tasniflari bir qator printsiplarga asoslanadi. Ular realiyalarni tasniflashda nafaqat mavzuiy (tematik) yondoshadilar, balki hududiy (bir yoki bir necha til doirasida) bo'linishga ham alohida ahamiyat beradilar. Shuningdek, ular davriy bo'linish printsipligiga ham amal qiladilar.

Yuqoridagi klassifikatsiyada qo'llanilgan printsiplarga amal qilgan holda yana bir olim V.N. Krupnov milliy bo'yoqqa ega bo'lgan so'zlarni tasnif qilishni taklif qiladi. Uning tavsiya etgan klassifikatsiyasi yuqoridagi tasnif bilan deyarli o'xshash. Faqatgina bu olimda reklama realiyalari ham berilgan. Uning ta'kidlashicha, "reklama tili" degan tushuncha bejiz paydo bo'lmagan [16, 152 b.]. Yuqoridagilardan kelib chiqib aynan bir hudud bo'yicha maxsus realiyalar tasnifini yaratish mumkin ekan. Bu yerdan ma'lum bo'ladiki, muallif mavzuiy (tematik) tamoyilga rioya qilgan. Realialarni umumlashtirish va ma'lum guruhga solishda tildagi ekstralingvistik (g'ayrilisoniy) jihatlarga asosiy e'tibor qaratilganligini ko'rishimiz mumkin. Demak, bu o'rinda semantik (ma'noviy) faktor asosiy o'rinni egallaydi. Bu jihatni boshqa tillarning leksik-semantik sistemasi bilan o'zaro qiyoslaganda masala oydinlashadi. V.S.Vinogradov tomonidan tavsiya qilingan tasnifda muayyan mamlakatning tarixi, davlat tuzulishi va milliy-madaniy o'ziga xosligi, geografik xususiyatlari, bugungi va o'tmishdagi urf-odatlar va ana'analarga xos jihatlari, etnografiya, folklor va boshqa tomonlarga alohida ahamiyat qaratiladi [12, 87 b.].

Assotsiativ realiyalar tildagi turli xil milliy va tarixiy-madaniy o'ziga xosliklar bilan bog'liqdirlar. Bunday realialarni maxsus so'zlarda, muqobilsiz leksikalar qatoridan topib bo'lmaydi. Jumladan rang ramzlarini ana shunday realiyalar qatoriga kiritish mumkin. Jumladan rus tilshunosi G.D.Tomaxin bu kabi realialarni konnotativ realiyalar qatoriga kiritadi. Unga ko'ra bu kabi realiyalar bir paytning o'zida muayyan ramzlarni bildishlari bilan o'ziga xos emotsional-ekspressiv xususiyatlarga ham ega bo'ladilar. Ularda muallifning ta'kidlashicha "fon ottenkalari" bo'ladi [26, 41 b.].

Tilshunoslikda konnotativ realiyalar dennotativ realiyalarga qarama-qarshi qo'yilib, ular bus-butunligicha lingvistik asnodagi fonli axborotni o'zlarida mujassamlashtiradilar. Konnotativ realiyalar o'zlarining semantik mohiyatlarini realiya-so'zlarning anglatadigan ma'nolarida, ularning tarkibida aks ettiradilar. Ularning xususiyatlari asliyat va tarjima tillarini o'zaro solishtirganda yanada yorqinroq namoyon bo'ladi. Masalan, "quyosh", "oy", "dengiz", "qizil" kabi

so'zlar umum-insoniy tushunchani ifodalab, shu ma'nodagi fonli axborotni tashiydilar. Ayni paytda ular badiiy adabiyotdagi matnlarda mamalakatshunoslikka oid bilim va ma'lumotlarni anglatish vazifasini ham bajaradilar. Bu o'rinda ular assotsiativ realiya sirasiga kiradilar. Demak, ana shunday qarashlarni ilgari surgan tilshunos olim V.S. Vinogradov tildagi fonli axborotga ega bo'lgan leksik birliklarni alohida guruhlariga ajratadi va ular mazkur tilda gaplashuvchi xalqlarning madaniy-tarixiy asnosiga chuqur kirib borganligini alohida ta'kidlaydi. Ular xalqning milliy xususiyatlarini aks ettiruvchi xosliklarga ega ekanligini ko'rsatib o'tadi [12, 99 b.].

Birinchi bob bo'yicha xulosa

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, Tomaxin va Vonogradovlarning milliy xususiyatlar va realiyalarni tematik guruhlariga ajratishlari o'z tadqiqot ob'ektlariga nisbatan qaraganda to'g'ri bo'lishi mumkin. Ammo ularni aynan o'zbek voqe'ligi, O'zbekiston milliy birliklariga nisbatan qo'llab bo'lmaydi. Shu bois bizdagi voqe'lik, milliy va maishiy xoslik asosida kelajakda milliy xususiyatlarimizning mavzuiy guruhlarining tartibini berishimiz lozim. Aks holda bu jihat ularni boshqa tillarga tarjima qilish yoki o'zga xalq realiyalariga mutanosiblikni aniqlab olishda turli to'siqlarning paydo bo'lishiga olib kelishi turgan gap. Tarjimon manba tilda ifodalangan referential ma'nolarni tarjima qilishda duch keladigan muammolardan biri bu manba til hamda tarjima qilinayotgan tilga oid bir qator ma'nolarni bir biriga to'g'ri kelmasligidir. Bunda yana bir narsa, ya'ni muqobilsiz so'zlarning xarakterli tomoni ularni boshqa tilga tarjima qilib bo'lmasligida va boshqa tildagi so'zlarga mos kelmasligidandir. Lekin bu ularni umuman tarjima qilib bo'lmaydi degani emas, bundan shu narsani anglasa bo'ladiki, asl matndan tarjima qilayotgan narsalarni va ular bilan bog'liq bo'lgan obrazlarni to'g'ri tarjima qila olish, tarjima qilinayotgan tilda ifodalanayotgan voqelikdan iboratdir. Milliy xususiyatlarda til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlik ko'zga yaqqol tashlanadi: Jamiyatning moddiy hamda madaniy hayotida yangi milliy so'zlarning paydo bo'lishi tilda o'shanga mos so'zlarning paydo bo'lishiga olib keladi. Bir millatda yangi realiyalar paydo

bo'lsa va ular lug'atlarga kiritilsa realiyalar o'zlashtirilgan ya'ni bunday so'zlar shu millatning milliy so'ziga aylangan hisoblanadi. Realialarning ajralib turuvchi xususiyati ularning predmet-narsa ma'nosiga ega bo'lganligidir. Realিয়া bu moddiy mavjud bo'lgan yoki hozir ham mavjud predmet-narsadir. Milliy xususiyatlar esa bir millatga xos birliklar hisoblanib boshqa bir millatda bu xususiyatlar uchramaydi. Lug'aviy izohlarga ko'ra "realiya - moddiy-madaniy narsalardir". Tilshunoslik hamda tarjimashunoslikda esa predmetlarni ifoda etuvchi so'z va iboralar hamda shu so'zlarni o'z ichiga olgan qotib qolgan ibora - realiyalar deyiladi. Shunday qilib, milliy xususiyatlar tasnifi muammolarini, turli nuqtai nazarlarni ko'rib chiqib, bu masala adabiyotda milliy xususiyatlarning va realialarning tematik tamoyil asosida guruhlarga ajratish usuli sifatida juda mustahkam o'rnashib qoldi. Milliy xususiyatli so'zlarni bir tizimga solish maqsadida ekstra-lingvistik faktorlarga asoslanish darkor.

UMUMIY XULOSA

Tarjimada milliy xususiyatlarni qayta yaratish borasida quyidagi xulosalarni aytish mumkin:

- Milliy xususiyatlar tarjimashunoslikning muhim tadqiqot ob'ekti hisoblanadi. Ular milliy koloritning muhim omili bo'lganliklari uchun ham tarjimada doimo dolzarblik kasb etadilar.

- tarjimashunoslikda, ayniqsa, Yevropa olimlarining tarjimalarida milliy xususiyatlar tushunchasiga hali yakdil qarashlar mavjud emas. Shu sababli ularni bir maxrajga keltirish muhimdir. Bunda *Sobolev, Barxudarov, Vinogradov, Vlaxov va Florin* kabi olimlarning qarashlari alohida o'rin egallaydi.

- milliy xususiyatlarni bir tildan ikkinchi bir tilga tarjima qilishdan avval ularning tarkibini, xususiyatlari va tasnifini yaratish muhimdir.

- realiyalarni boshqa muqobilsiz leksikalardan farqlamoq lozim. Zero bu jihat ular tarjimasida muhim o'rin tutadi.

- Yevropa tarjimshunosligining milliy xususiyatlar tarjimasi muammolariga bag'ishlangan ishlaridan ijodiy foydalangan holatda ularni o'zbek tiliga va o'zbek tilidan qilingan tarjimalar misolida maxsus tadqiq qilish ehtiyoji bor.

Bunday tadqiqot kelajakda milliy xususiyatlarni turkiy tillar bilan bog'liq jihatlarni, tarjima qilish usul va metodlarini aniqlashga xizmat qiladi. Hali o'zbek realiyalarini na tematik, na alifbo tartibidagi lug'atlari va xususan ularning boshqa tillarga tarjima qilish tamoyil va usullari ishlab chiqilmagan. Bu esa tarjimashunoslik oldidagi dolzarb muammolardan biri bo'lib turibdi.

- O'zbek milliy xususiyatlari va realiyalarni ingliz tiliga tarjima qilishda transkripsiya, transliteratsiya, izohlash, tushuntirish, sharhlash, muqobil variantlardan foydalanish kabi tarjima usullari samarali usullardan hisoblanadi. Bunday usullarni qo'llashda tarjimonlar kontekstning o'rniga, asar muallifining mazkur realiyani ishlatishdan ko'zlagan maqsadiga e'tibor berishlari talab qilinadi.

- asardagi har bir milliy xususiyatni o'zga tilga tarjima qilishda mazkur milliy xususiyatni asarning umumiy kontekstidan ajratgan holda qarash va tarjima qilish yaramaydi.

- badiiy asarlarda qo'llanilgan milliy xususiyatlar va realiyalarning ikki tili tarjima lug'atlarini yaratish ularni tarjima qilishda muhim qo'llanma bo'lib xizmat qiladi. Shu o'rinda asarlarni bir tildan ikkichi bir tilga tarjima qilayotgan yoki qilmoqchi bo'lgan har bir tarjimondan quyidagilar talab qilinadi, bu talablar o'zbek tarjimonlariga ham birdek tegishli:

Xorijiy tillardan o'zbek tiliga bevosita yoki bilvosita o'girilayotgan asliyat asarida mujassam bo'lgan milliy-ma'naviyat va til madaniyatini tarjima tili xalqiga asliymonand tarzda yetkazib berish ;

Asliyat tili xalqining milliy o'ziga xosliklarini o'zgartirmagan holda to'laligicha kitobxonga yetkazib berish. Shu bilan bir qatorda tarjimonning yana bir asosiy vazifasi bu asliyat asarida ijodkor tomonidan mohirona tasvirlangan milliy ma'naviyat va til madaniyatini tarjima tilida qayta yaratishdan iborat.

Agar tarjimon asliyatda mujassam bo'lgan milliy ma'naviyat va til madaniyatini tarjima tilida noto'g'ri talqin etsa, birinchidan, asliyatdagi asar va uning muallifi hamda ana shu asar mansub bo'lgan xalq sha'niga dog' tushirib qo'yadi. Ikkinchidan esa tarjima tili xalqining milliy ma'naviyati va til madaniyatiga nisbatan nojoizlik paydo bo'ladi.

Bunday tushunmovchiliklarning oldini olish uchun har bir tarjimon tarjimaga kirishishdan oldin asar mazmun-mohiyati hamda undan ko'zlangan maqsadni to'g'ri tushunishi undan so'nggina tarjima jarayonini amalaga oshirishi maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Karimov I.A “Chet tillarni o‘rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2012-yil 10-dekabrdagi PQ-1875-son qarori.
2. The advanced learner’s dictionary of current English – Oxford, 2002. -1088p.
3. Schreiber M. Ubersetzung und Bearbeitung. – Tuebingen: Narr Verlag, 2002. - 421p.
4. Schreiber M. Die Grundlagen der Ubersetzungswissenschaft. – Thuebingen: Narr Verlag, 2006. -627p.
5. Алишер Навоий. Лисонут-тайр. Ҳозирги ўзбек тилига табдил Ш.Шариповники.- Тошкент: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1984.
6. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. - Москва, 1966. -571с
7. Бархударов Л.С. Язык и перевод. – Москва: Международные отношения,1975.- 184с.
8. Большой англо-русский словарь в 2х томах. Т.1 – Москва, 2010.- 824с.
9. Вайсбурд Е.М. Реалия как элемент страноведения. – Москва, 1972.-98с.
10. Верещагин В.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. – Москва, 1983. - 1038с.
11. Влахов С, Флорин С. Непереводимое в переводе. Издание третье. Исправленное. – Москва: Валент, 2006. -343с.
12. Вальтер Х., Т.Мелински. Русская фразеология для немцев. – Москва, 2005. –562с.
13. Виноградов В.С. Лексические вопросы перевода художественной прозы. – Москва, 1978. -223с.
14. Гак Н. Слово живое и мертвое. Из опыта переводчика и редактора. – Москва, 1979. -571с.
15. Комилов Н. Бу қадимий санъат. – Тошкент: Адабий мерос, 2000. -251с.
16. Комиссаров В.Н. Слово о переводе. – Моква, 1973. -216с.
17. Крупнов В.Н. В творческой лаборатории переводчика. – Москва, 1976.– 192с.

18. Кунин А.В. Английская фразеология. Туоретическая курс. – Москва, 1978. -344с.
19. Кунин А.В. Фразеология сорвременного английского языка. – Москва, 1972. -381с.
20. Лилова А. Ведение в общую теорию перевода. – Москва, 1985.
21. Павлова А.В., Святозарова Н.Д. Трудности и возможности перевода с русского на немецкий и с немецкого на русский. – Санкт-Петербург: Издательство «Антология», 2012.
22. Реформатский А.А. Перевод или транскрипция? Сб. Восточно-славянская ономастика. – Москва, 1972. -322с.
23. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. – Москва, 1974. -411с.
24. Россельс В.М. Реалия. Краткая литературная энциклопедия. – Москва, 1971. -227с.
25. Саломов Ғ. Мақол ва идиомалар таржимаси. – Тошкент, 1964. -198б.
26. Саломов Ғ. Таржима назариясига кириш. – Тошкент: Ўқитувчи, 1978.- 72б.
27. Сапогова Л.И. О понятие реалия. Сб. №4. – М., 1990.
28. Соболев Л.Н. Пособие по переводу с русского языка на французский.- М., 1952.
29. Суперанская А.В. Общая теория имени собственного. – Москва, 1978.- 366с.
30. Супрун А.Е. Экзотическая лексика.№4 – Москва: ФН, 1958. –154с.
31. Томахин Г.Д. Америка через американизмы. – Москва, 1982.-256с.
32. Файзуллаева Р. Национальный колорит и художественный перевод. – Ташкент: Фан, 1980. -166б.
33. Федоров А.В. Искусство перевода и жизнь литературы. – Москва, 1983.- 352с.
34. Федоров А.В. основы общей теории перевода. – Санкт-Петербург: Просвещение, 1983. -416с

35. Чернов Г.В. В вопросе о передаче безэквивалентной лексики при переводе публицистики на английский язык. – Уч.записи МГПИИЯ. Вып 58. – 1958. -223с.
36. Швейцер А.В. Перевод и лингвистика. – Москва, 1973.-280с.

Internet saytlar:

37. study-english.info/article075.php
38. www.lingvo-plus.ru/perevod-realiy/
39. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Реалия>
40. www.lingvomaster.ru/files/391.pdf